

MATERNJI JEZIK TRIDESETIH — PEDESETIH GODINA XIX VIJEKA U ŠKOLAMA KOTORSKOG OKRUGA

Ovim našim radom obuhvatićemo vrijeme od treće do pete decenije XIX vijeka, koje predstavlja epohu Vukovog rada na završavanju reforme književnog jezika i pravopisa. Građu za ovaj rad koristimo iz Istorijskog arhiva u Kotoru, iz obimnog fonda Osnovna škola Kotor (u daljem tekstu OŠK).

Organizacija škola

Javne i privatne škole Kotorskog okruga u vremenu druge austrijske uprave (1814—1918) obuhvatale su današnje područje Boke i Paštrovića. Škole ovog političko-teritorijalnog područja bile su podložne Nadzorništvu u Zadru. Okružno načelstvo u Kotoru bilo je osnivač prve javne škole u Kotoru prošlog vijeka. Prvi upravitelj ove škole bio je svećenik, don Pijetro Rafaeli. Školska godina otpočela je sa radom 1. IV 1818. god., podređena Generalnom nadzorništvu za organizaciju osnovnih škola sa sjedištem u Zadru, a sljedećih godina — Komisiji za osnovne škole u Zadru. Ova je Komisija donosila nastavne programe i propisivala školske udžbenike, odobravala i ukidala rad privatnih škola, donosila i mijenjala uredbе i propise o školstvu. Školske 1823/24. god. direktor Više osnovne škole u Kotoru postaje don Anton Bašić.¹ Ovaj učeni kanonik uspješno je rukovodio školom u Kotoru preko tri decenije (1823/24—1858/59). Njegovim nastojanjem otvorene su niže, dvorazredne i trirazredne, osnovne škole u Herceg-Novom i Budvi, zatim u Perastu, Prčanju, Dobroti, Lepetanima, kao i prva Niža ženska osnovna škola u Kotoru (šk. 1836/37. god.), sa zajedničkom upravom u Kotoru. Pri Višoj osnovnoj školi u Kotoru

¹ I. R. Ispettorato in Capo pell'organizz. delle Scuole Elementari di tutta la Dalmazia, OŠK I, 1817—1822, g. 1820, 6; I.R. Commissione delle Scuole Elementari Zara, OŠK XVIII, 1831/32, 516; zapisnik 8. V 1824, 237, OŠK II, 1823/24.

ustanovio je posebne kurseve za pedagoško osposobljavanje učitelja nižih osnovnih škola.² Niža osnovna škola u Budvi počće sa radom 1831/32. god., a Niža osnovna škola u Herceg-Novom biće otvorena šk. 1833/34. god., u početku sa dva razreda.³ U strukturu organizacije nastave osnovnih škola ulazilo je i obučavanje Svetačno-nedjeljne škole (Scuola Festivo-Domenicale), samo tokom prazničnih dana i nedjeljom. Bila je obavezna za djecu od 12—15 godina koja ne pohađaju redovnu nastavu. Ova škola je imala rang niže osnovne škole.⁴

Viša osnovna škola u Kotoru

Nastavno-vaspitni program obuhvatao je opšteobrazovne predmete, i to: vjeronauku, gramatiku, ortografiju, sastavljanje pismenih zadataka (composizioni), aritmetiku, biologiju (storia naturale), fiziku, mehaniku, neimarstvo (architettura), geografiju, crtanje, kaligrafiju, lijepo čitanje (leggere bellamente).⁵ Svako polugodište (semestar) u nižim i u Višoj osnovnoj školi završavalo se javnim ispitom učenika iz svih predmeta, za svaki razred posebno, prema unaprijed utvrđenom rasporedu. Vjerska nastava predavala se sa 4 časa nedjeljno. Katihizisi su bili dvojezične sadržine, na italijanskom i ilirsko-dalmatinskom jeziku, štampani u Veneciji.⁶ Za učenike pravoslavne konfesije nijesu bili predviđeni udžbenici iz vjeronauke prema kanonu njihovog obreda, a vjeronauku je predavao mjesni paroh. Zato će direktor Bašić preko Načelstva u Kotoru, Komisiji za školstvo u Zadru, ukazivati na neophodnost postavljanja u Školi u Kotoru i jednog pravoslavnog katihete. Ovaj zahtjev direktora Bašića biće ostvaren tek 1834. god. kada će Komisija za školstvo u Zadru odobriti postavljenje prvog pravoslavnog katihete u javnoj školi, Vuka Popovića.⁷ Nastava vjeronauke za pravoslavce već 1823/24. god. u niža dva razreda izvodila se maternjim jezikom ćirilčkog pisma, a italijanskim u trećem razredu. Direktor Bašić tražio je odobrenje iz Zadra da tablice sa

² D: Antonio Bassich, Direttore, f.f. d'Ispettore Distrettuale e Professore nel Corso pegli aspiranti il posto di maestro nelle Scuole Elementari minori, OSK II, 1823/24, 24, 346; OSK VII, 1825/26, 96; Prospetto dimostrativo lo stato di tutte le scuole esistenti nel Distretto di Cattaro, OSK XXV, 1835/36, 287.

³ Prospetto dimostrativo lo stato di tutte le scuole esistenti nel Distretto scolastico di Cattaro, OSK XXV, 1835/36, 287.

⁴ *Regolamento ed istruzioni per l'attivazione delle scuole elementari nella Dalmazia*. Zara, 4. III 1823, Capitolo IX, 60.

⁵ Elenco delle materie insegnate... OSK XVII, 1831/32, 161.

⁶ Roverendo dal Marchesani, *Il così detto Catechismo piccolo*, Roverendo dal Marchesani, *Storia Biblica*, Martini, *Sezioni sugli evangelii*, Venezia, 1801, *Cuttechismo maggiore per la gioventù delle città*. — OSK I, 1817—1822, 126, protokol za god. 1823/24, 126. Invito all'esame pubblico, OSK XXVI, 1836/37, 157.

⁷ Dekret o postavljenju br. 1330, od 25. IX 1834, OSK protokol za godinu 1834/35, 9.

slovima ćirilice može postaviti prema odgovarajućim latiničkog pisma, kako se to vidi iz dopisa, šk. 1824/25. god.⁸ U izvještaju Uprave Škole od 10. X 1834. god. za Komisiju u Zadru kaže se da Vuk Popović uči samo prostim molitvama na 'ilirsko-srpskom' jeziku i 'ilirsko-srpskim' pismom, a ocjenjuje se kao skroman, krotak kolega, pogodnih nastavničkih sposobnosti, koji se, u nedostatku udžbenika iz katihizisa, služi iz ličnih svesaka, glasno i pristupačno.⁹ U drugom izvještaju za 1837/38. god. navodi se da pravoslavni katiheta obavlja nastavu maternjim jezikom, srpskim slovima.¹⁰ Nastava Vuka Popovića in lingua illirica con caratteri serviani (v. nap. 10), i to iz sopstvene bilježnice imala je podršku direktora Bašića, koji pred školskim vlastima u Zadru, potčinjenog mu katihetu predstavlja kao odmjerenog blage naravi i punog poštovanja.¹¹ Četrdesetih godina prošlog vijeka, direktor Bašić nastojao je da maternji jezik dobije širu primjenu u nastavno-obrazovnom sistemu javnih škola. Nastavni program dozvoljavao je uz italijanski jezik samo tzv. 'ilirsko-dalmatinski'.¹² U dopisu Konzistoriji u Kotoru, Bašić ističe da među učitelje treba uvrstiti jednog koji bi obučavao svaki razred nedjeljno dva časa maternjem jeziku, ćiriličkim pismom, kojim se služi u prepisci sa pograničnim Crnogorcima, a koje je u liturgijskoj upotrebi.¹³ Dopisom od 6. X 1849/50. god., Bašić izvještava Konzistoriju o novoj reformi nastave u dva prva razreda koja se odnosi na maternji jezik, ćiri-

⁸ Indicazione in qual Idioma viene data l'istruzione: nelle prima e seconda classe nell'Idioma italiano ed Illirico e nella terza soltanto nell'Idioma Italiano, OSK II, 1823/24, 63;... si onora questa divozione di sottoporli le tabelle di A B C con caratteri Cirilliani posti a fronte delle altre in caratteri latini... OSK III, 1824/25, 92.

⁹ Egli finora non insegna che le semplici preghiere in lingua illirico-serviana... aggiunge all'istruzione religiosa l'insegnamento dell'alfabetto illirico-serviano, OSK XXIII, 1834/35, 21; egli spiega un indole buona e docile, si mostra rispettoso e umile con tutti e sembra essere di un carattere pacifico, moderatissimo e sommesso, OSK XXIII, 21;... que questo Catechista greco in difetto dei libri di testo relativi alla sua istruzione detta dottrina che insegna dal proprio cartolare e in buone forme lo spiega a voce OSK, protokol za 1834/35, 57.

¹⁰ Il Catechista greco in illirico con caratteri serviani, OSK XXVIII, 1837/38, aneks 262.

¹¹ Rapporto all'Inclito I.R. Commissione Scolastica Zara. Il catechista Greco Vucolao Popovich continua a mantenersi moderato, docile e rispettoso, OSK XXVIII, 1837/38, 153.

¹² I libri scolastici vengano stampati con doppio testo italiano e illirico-dalmato, OSK XXXV, 1843/44, 206.

¹³ Rapporto al Reverendissimo Concistoro di Cattaro. Lingua materna... Per fare che cotesti Greci restino contenti sarebbe da incorporarsi al personale Scolastico uno dei loro, che insegni per ogni classe due ore fra la settimana la lingua illirico-serviana coi caratteri cirilliani di cui se servono nel careggio coi contermimi Montenerini, che sono nei servizzi liturgici, OSK XL, 1848/49, 1.

ličko pismo i udžbenike.¹⁴ Dopisom Upraviteljstvu Opštine Kotor od 8. XII 1849. god., Bašić predlaže da ono nabavi za potrebe Škole *Bukvar* da bi prema njemu počelo učenje ćirilice.¹⁵ U dopisu školskih vlasti iz Zadra, 14. IV 1849. god., povodom zahtjeva većine kotorskih pravoslavaca za uvođenje u nastavu maternjeg jezika ćiriličkim pismom, prilaže se na uvid udžbenik, čitanka sa ćiriličkim slovima, koji je u prodaji kao školska knjiga u Beču i kojim se može služiti u Pokrajini.¹⁶ Za obavljanje nastave maternjeg jezika, ćiriličkim pismom, Bašić je imao u vidu Vuka Popovića, njegovo poznavanje narodnog govora, stručnu jezičku obrazovanost i postignute uspjehe u radu sa učenicima. Kao predstavnik Škole, daje punu saglasnost i podršku Popovićevoj izjavi nastavničkom vijeću Škole da će obučavati maternjem jeziku, prema utvrđenom rasporedu novog školskog programa.¹⁷

*Slavenosrpski jezik u Školi u Kotoru*¹⁸

Vuk Popović je sam morao kritički procijenjivati vrijednost i pogodnost udžbenika za nastavu maternjeg jezika i za nastavu vjeronauke u Višoj osnovnoj školi u Kotoru. Kao đak Karlovačke bogoslovije, Popović je morao poznavati, pored ruskoslovenskog liturgijskog jezika, i novi tip književnog jezika predvukovske epohe, slavenosrpski, onaj iz djela: D. Obradovića, Z. Orfelina, J. Rajića, E. Jankovića, A. Mrazovića, J. Muškatirovića, V. Rakića, N.

¹⁴ Rapporto al Rev. Consistero Diocesano, Istruzioni in lingua illirica, Nuovi ordini superiori che sviluppino il modo da tenersi nel corrente anno scolastico relativamente alle riforme dell'istruzione nelle due sezioni della classe per quello riguarda la lingua illirica con caratteri cirilliani ed i libri di testo OŠK XLI, 1849/50, 7.

¹⁵ Nota all'Inclito Congregazione Municipale di Cattaro... che frattanto potrà presso questa s. classe di scuola servire di uso l'abecedario detto *Bukvar*... affinché sulla base del medesimo si possa incominciare la relativa istruzione dei caratteri cirilliani, OŠK XLI, 1849/50, 20.

¹⁶ E poiché viene desiderata dalla maggioranza degli abitanti di Cattaro la istruzione nelle classi inferiori nella lingua illirica con caratteri Cirilliani e Serviani... si è compiaciuto il qui unito esemplare del libro di Lettura per le scuole di campagna stampato con caratteri cirilliani, disponibile presso la amministrazione per la vendita dei libri, scolastici a Vienna, ove si possa fare uso del medesimo in questa Provincia, OŠK XL, 1848/49, 123.

¹⁷ Al Rev. Dn. Vucolao Popovich C.R. Catechista del rito Greco presso le Scuole di Cattaro... Ello resta incaricato d'istruire gli scolari di questa quarta classe nella lingua materna ilirica nelle ore stabilite dal nuovo piano delle scuole sotto reali, OŠK XLI, 1849/50, 52.

¹⁸ Složenica *slavenosrpski* ima isto značenje kao i pridev *srpski* (koji pripada Srbima), s napomenom da njen prvi deo (*slaveno-*) upućuje na slovensku pripadnost Srba, na Srbe koji su deo slovenstva, koji ulaze u sastav svih Slovena... pojava koja je značila određeno zajedništvo, pripadnost zajedničkom svetu Slavia orthodoxa (Dr Aleksandar Mladenović, *Prilog poznavanju značenja naziva «slavenosrpski jezik» kod Srba u XVIII i u prvoj polovini XIX veka.* — Naučni sastanak slavista u Vukove dane, Beograd—Novi Sad—Tršić, 15—19 IX 1982, knj. 12, 14.

Lazarevića namijenjen široj čitalačkoj publici, koji je pokazivao tendencije ka svojoj organizovanosti i normativnosti. Sa svojom mješavinom ruskoslovenskih, ruskih i osobina srpskih narodnih govora, srpskoslovenskih, taj jezik je nerazumljivost pisane riječi srbiziranjem i u vremenu Vukovog perioda svodio na najmanju mjeru. On je bio sastavni dio duhovnog života srpskog naroda od II polovine XVIII do kraja I polovine XIX vijeka. Slaveno-srpskim jezikom služili su se nosioci pisane i štampane svjetovne riječi u kulturi Srba.¹⁹ Takav jezik morao je znati i primijenjivati Vuk Popović kod svojih slušalaca učenika Škole u Kotoru. Da se Popović služio literarnim jezikom srpske građanske klase svog vremena, slavenosrpskim, potvrđuje nam jedan do sada nepoznati njegov autograf, izvještaj o uspjehu njegovih učenika i učenica u kotorskoj osnovnoj školi, 1844. god., datiran 14. aprila 1845. god., sa ćirilčkim potpisima Antonio Bašić i Vukol Popović.²⁰

U vremenu Bahovog apsolutizma, ograničava se upotreba ćirilčkog pisma, ona se zabranjuje u završnom razredu Škole, uz napomenu da je maternji jezik ćirilčkog pisma tuđinski u Pokrajinu.²¹ Istovremeno obazrivo, ali i otvoreno, Bašić se zauzima da se nastava maternjeg jezika predaje i ćirilicom za sve predmete predviđene programom, čime bi bila zadovoljena nacionalna osjećanja pravoslavaca, pozivajući se na ranije dopise o nastavi na maternjem jeziku, ćirilicom u prva dva razreda.²² Uprava Škole posreduje i kod Okružnog načelstva u Kotoru da uvede nastavu maternjeg jezika *ćirilčkog građanskog i liturgijskog pisma* ne samo u prva dva razreda već proširujući je srazmjerno razvoju učenika.²³

¹⁹ Aleksandar Mladenović, *Nekolika misli o srpskoslovenskom, ruskoslovenskom i slavenosrpskom tipu književnog jezika*. — Zbornik za filologiju i lingvistiku (Matica srpska) Novi Sad 1984/85, knj. XXVII—XXVIII, 501—505.

²⁰ OSK XXXVI, 1844/45, 148.

²¹ Caratteri cirilliani non tollerati nella scuola reale inferiore. Istruzione Illirica con caratteri Latini... Se in vista delle speciali circostanze locali venne assentito che i fanciulli possono essere esercitati nel leggere e scrivere con caratteri cirilliani non era perciò intenzione del governo di introdurre nella scuola terminale già e lingua estranea al paese OSK XLII, 1850/51, 89.

²² ...l'insegnamento dello Slavo-Cirilliano per uniformarsi al metodo di tutte le altre scuole della Dalmata Provincia non sarebbe di riverente parere le divoto rapportante per non urtare la sensibilità nazionale degli abitanti del rito greco i quali apertamente dichiararono di non voler sapere dell'illirico coi caratteri italiani... che fu loro promesso sull'a' 1849—50, febb. No. 344/34 dalla venerata Autorità Ministeriale l'istruzione nelle due sezioni della prima classe in slavo con caratteri Cirilliani, OSK XLIII, 1851/52, 166.

²³ ...di istruire con caratteri cirilliani cittadini e liturgici... estendo il suo insegnamento a proporzione del sviluppo della scolaresca, OSK XLIII, 1851/52, 166.

Pored javnih osnovnih škola Kotorskog okruga, nastava maternjeg jezika održavala se i u privatnim školama. Iz arhivske građe saznajemo da su se u Herceg-Novom nalazili sljedeći privatni učitelji, čija je nastava bila odobrena ili uskraćivana dekretima Pokrajinske vlade u Zadru: svećenik don Đuzepe Petki (Giuseppe Petchi), lokalni paroh vršio je obučavanje sa 50 god. života, fratar kapuciner Đakomo Marija iz Đemone (P. Giacomo — Maria da Gemona) imao je 49 godina, fratar franjevac Đuzepe Marija da Predaco (P. Giuseppe Maria da Predazzo) imao je 31 godinu života, posjednik Livija Fontana (Livia Fontana) sa 52 godine podučavao je najmlađe učenike, posjednici Nikola Špadić i Petar Ćirković, pravoslavne vjeroispovijesti, prvi sa 47, drugi sa 32 godine života obučavali su samo maternjim jezikom u kojem su i obrazovani.²⁴ Popis privatnih učitelja iz Budve šk. 1831/32. god. pokazuje da su nastavu održavali svećenici Anton Kojović i Marko Bilić, kao i pensionisane učiteljice: Tereza Minoto i Jelisaveta Davidović. Prćanj, Perast, Dobrota i Lepetani imali su takođe svoje privatne škole i učitelje franjevce.²⁵ U Risnu je 1831/32. god. prvu privatnu školu otvorio Vuk Popović, na molbu Opštine risanske, pošto se vratio iz Bogoslovije u Karlovcima. Već 1845/46. god. ova je škola imala tri razreda sa pet privatnih učenika.²⁶ Iz zvanične dokumentacije Škole u Kotoru uočava se da je obučavanje pravoslavnih učenika, u privatnim školama Herceg-Novog, maternjim jezikom, bilo više puta zabranjivano. Tu zabranu izazivala je upotreba narodnog jezika i u tekstovima sa bogoslužbenom funkcijom, pored njegove književnojezičke upotrebe u tekstovima poslovnog karaktera. U dopisu od 24. III 1834. god. Komisija u Zadru zabranjuje topaljskom parohu *Gerasimu Rapovcu* održavanje privatnih časova u Skoli u Herceg-Novom, uz saglasnost Ordinarijata u Kotoru. Dopisom se ukazuje na neprihvatljivost privatnog dačkog obučavanja pravoslavaca, pored javne Niže osnovne škole u Herceg-Novom, da Rapovac treba da se bavi parohijalnim dužnostima, a ne učitelj-

²⁴ Nicolò Spadich, età d'anni 47, religione greca, Pietro Ćirkovich, età d'anni 32, religione greca... Osservazioni: Questi due Maestri non insegnano che nella lingua Illirica e sono sufficientemente idonei nello medesimo. Elenco di Maestri privati che si trovano nel Circondario Comunale di Castelnuovo del Circolo di Cattaro, OSK XVII, 1831/32, 51.

²⁵ Elenco dei Maestri e Maestre private che si attrovano nel Distretto di Budua per l'istruire dei fanciulli e fanciulle; Elenco dei Maestri privati che danno Scuola a fanciulli nel Distretto dell'... Pretura Politica di Cattaro, OSK XVII, 1831/32, 51.

²⁶ Anonim, *Vukola Popović*. — Šematizam pravoslavne eparhije bokotorsko-dubrovačke. Zadar 1877, str. 28. Poslije Popovićevog obučavanja, školu u Risnu drže privatni učitelji, koji o svom radu izvještavaju okružnog inspektora, A. Bašića, OSK XXI, 1833/34, 152.

skom djelatnošću.²⁷ 23. X 1835/36. god. *Hrisantije Nikolajević*, paroh topaljski, podnosi Okružnom školskom inspektoratu u Kotoru za Komisiju Pokrajinske vlade u Zadru molbu da može privatno obučavati u topaljskom hramu, maternjem jeziku, djecu Herceg-Novog, Poda, Savine i Tople.²⁸ Kao ranije Gerasimu Rapovcu, tako se i ovom prilikom i Hrisantiju Nikolajeviću zabranjuje održavanje privatne škole sa nastavnim maternjim jezikom, osim obučavanja jeziku i pismu crkvenog obreda.²⁹ Opređeljenje pravoslavnih žitelja hercegNovskog područja da se narodni jezik ćirilčke grafije upotrebljava u nastavi dobilo je u privatnoj školi *Nikole Spadića* krupan jezički zamah. Nastavu srpskog jezika ćirilčkim pismom, Spadić obavlja po ovlašćenju iz Zadra već od 1839. god.³⁰ Okružni školski inspektorat u Kotoru veoma povoljno ocjenjuje stručnost Spadićevu, a za njegovu nastavu maternjeg jezika kaže se da je veoma korisna, a on revnostan.³¹

Zaključak

1. Kada danas ocjenjujemo književnojezičke prilike u vrijeme Vukove borbe za prihvatanje narodnog jezika u funkciji književnog, mora se ukazati na djelatnost jednog dijela prosvjetnih radnika, učitelja državnih i privatnih škola u Boki Kotorskoj toga vremena. *Vuk Popović*, *Gerasim Rapovac*, *Hrisantije Nikolajević*, *Nikola Spadić*, *Petar Ćirković* učitelj vjeronauke i predavači narodnog jezika sa ćirilčkom grafijom u državnim i privatnim školama Kotorskog okruga neosporno su odigrali određenu ulogu u primanju Vukove književnojezičke reforme. Oni nijesu bili pisci, ali su se

²⁷ ... che non è ammissibile senza grave dissesto della scolaresca di rito Greco non unito concorrente alla Scuola Minore di Castelnuovo, che la medesima nel dopo mezzogiorno di ogni giovedì e domenica di tutte le stagioni dell'anno possi nelle banchi soltanto di mezzo miglio distante località di Topla per ricevere l'istruzione religi osa dal Parroco di rito Greco non unito di Savina Gerasimo Rappovaz incaricato dalla cura d'anime in detta località... OŠK XXI, 1833/34, 152.

²⁸ ... invoca l'Eccelso Governo della Dalmazia, perchè voglia accordargli di poter istruire privatamente i fanciulli della propria Parrocchia nella Lettura della lingua Slava... Catechista Greco della Scuola Elementare Minore di Castelnuovo... ricerca il permesso di poter insegnare ad alcuni ragazzi della sua Parrocchia la lingua illirico-Serviana... OŠK XXIV, 1835/36, 41.

²⁹ ... si compiace di significare essere indispensabile ch'esso Nicolaevich osservi le vigenti norme scolastiche, ed assolutamente si astenga dal tenere Scuola privata, OŠK XXIV, 1835/36, 126.

³⁰ Niccolò Spadich di Castelnuovo fu autorizzato ad insegnare la lingua illirica con caratteri cirilliani a comodo delle famiglie greche di quel comune, OŠK XXIX, 1838/39, 104. La Direzione della Scuola Elementare di Castelnuovo fa cenno sulla Scuola Illirica di Niccolò Spadich, OŠK XXIX, 1838/39, 147.

³¹ La Scuola di Niccolò Spadich riesce di qualche utile alle famiglie di questi dintorni, tanto per l'interesse delle cognizioni della lingua patria che acquistano, quanto anche per lo zelo e attività del Maestro indicato, OŠK XXIX, 1838/39, 199.

u svom nastavničkom, reproduktivnom radu oslanjali na Vukovo djelo i usmjeravali ka Vukovoj reformi. Njihova upotreba „mješovitog“ slavenosrpskog jezika u nastavi sa dijalekatskom, (i)jekavskom diferenciranošću srpskog jezika pokazuje da je i u Boki postojao određen broj ljudi koji su stvarali upotrebljavajući narodni jezik. Njima se priključuju i oni pregaoci koji su se veoma aktivno postavljali prema svim poslovima vezanim za razvitak i njegovanje maternjeg jezika u školskoj praksi. Direktor Više osnovne škole u Kotoru, i inspektor svih škola u Boki, don Anton Bašić, u vremenu preko tri decenije (1823/24—1858/59), javno se i otvoreno izjašnjavao u korist upotrebe maternjeg jezika, i u godinama i vremenima negodovanja crkvenih vlasti i zabrane upotrebe ćirilice od strane školskih i državnih vlasti.

2. Iz originala na italijanskom jeziku vidi se ime jezika, kojim se služilo u školskoj praksi i kako se sve naziva taj jezik i ćiriličko pismo: *lingua materna, la lingua illirico-serviana coi caratteri cirilliani, lingua illirica, lingua illirica coi caratteri cirilliani e serviani, idioma Illirico, lingua materna illirica, lingua patria nella Scuola Illirica di Niccolò Spadich, caratteri cirilliani, lettere Cirilliane, caratteri cirilliani cittadini e liturgici.*

Administrativni naziv maternjeg jezika kojim su se služile školske vlasti u Zadru bio je *illirico-dalmato*.

3. Književnojezički teren u školama Kotorskog okruga tridesetih-pedesetih godina XIX vijeka odlikovao se i upotrebom rusko-slovenskog jezika i crkvenog liturgijskog pisma (*scrittura slava in caratteri Cirilliani*) u obučavanju vjerskoj nastavi pravoslavaca u državnim školama Kotora, Herceg-Novog, Budve.

4. U istoriji srpskohrvatskog književnog jezika mora se imati u vidu da nastava maternjeg jezika u školama Kotorskog okruga, ponarodnjenim slavenosrpskim jezikom, vodi ka opštem usvajanju literarnog jezika na narodnoj osnovi.

Summary

USE OF MOTHER TONGUE IN THE SCHOOLS OF THE KOTOR DISTRICT BETWEEN THE THIRTIES AND FIFTIES OF THE 19th CENTURY

Jelisaveta SUBOTIĆ

The period between the third and fifth decade of the 19th century presents the period of Vuk's work on completing the Serbocroat standard language and orthography reform. Based on the material of the Historic Archives of Kotor (FUND PRIMARY SCHOOL KOTOR 1817—1944) the organization and structure of the primary schools in the region of the Bay of Kotor and Budva, during the second Austrian rule, has been presented. The schools of this territorial and political district were subjected to the educational authorities of the provincial government in Zadar and had a mutual administration in Kotor. The teachers of state and private schools of the Kotor District who taught between the thirties and fifties of the 19th century relied upon the ideas of Vuk's work in their teaching and directed it in accordance with Vuk's reform; they were *Vuk Popović* (Kotor — Risan), *Anton Bašić* (Kotor), *Hrisantije Nikolajević* (Herceg-Novi — Budva), *Gerasim Rapovac*, *Nikola Spudić*, *Petar Čirković* (Herceg-Novi).

The original Italian documents show the name of the language used in schools and the name applied to the Cyrillic alphabet: *lingua materna*, *la lingua illirico-serviana coi caratteri cirilliani*, *lingua illirica*, *lingua illirica coi caratteri cirilliani e serviani*, *idioma illirica*, *lingua materna illirica*, *lingua patria nella Scuola Illirica di Niccolo Spadich*, *caratteri cirilliani*, *lettere Cirilliane*, *caratteri cirilliani cittadini e liturgici*.

The teaching of the mother tongue in the Kotor District between the thirties and fifties of the 19th century was directed towards a general application of the literary language based on the traditional folk sources.